

Міністерстві юстиції України, Генеральній прокуратурі, МВС, Конституційному Суді, Верховному Суді, Вищому Арбітражному Суді.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про національну програму інформатизації» // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 27-28. – С. 181.
2. Закон України «Про Концепцію національної програми інформатизації України» // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 27-28. – С. 182.
3. Біленчук П.Д. Криміналістика (криміналістична техніка): Курс лекцій / К82 П.Д. Біленчук, А.П. Гель, М.В. Салтевський, Г.С. Семаков. – К.: МАУП, 2001. – 216 с.
4. Жалдак М.И. Система подготовки учителя к использованию информационных технологий в учебном процессе / М.И. Жалдак – М., 1989. – 48 с.
5. Хахановський В.Г. Організація підготовки фахівців по боротьбі зі злочинністю у сфері високих технологій / В.Г. Хахановський // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). – 2001. – № 3. – С. 201–204.
6. Снігерьев О.П., Волкова Н.Л. До проблеми підготовки фахівців у галузі протидії комп'ютерній злочинності // Актуальні проблеми підготовки кадрів і роботи з персоналом оперативних служб міліції: Тези доп. Міжнар. наук. – практик. конференції. Ч. II – К.: Національна академія внутрішніх справ України, 2003. – С. 173-177.

Жеребак В.С.

*завідувач відділу біологічних досліджень та обліку,
Закарпатський науково-дослідний експертно-криміналістичний центр
Міністерства внутрішніх справ України*

СУЧАСНІ МОЖЛИВОСТІ МОЛЕКУЛЯРНО-ГЕНЕТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ БІОЛОГІЧНИХ СЛІДІВ ЛЮДИНИ

Одне з найважливіших наукових досягнень у галузі криміналістичної ідентифікації останніх трьох десятиліть полягає в розробленні А. Джеффрісом та впровадженні в середині 80-х р.р. ХХ ст. у практику розкриття й розслідування злочинів методів дослідження дезоксирибонуклеїнової кислоти (далі – ДНК). І. Перепечина справедливо вказує, що «це незрівнянно розширило можливості

генетичної ідентифікації людини, перевівши завдання індивідуалізації зі сфери теоретичних абстракцій у реалії криміналістичної практики [1, с. 284-285]. Значних успіхів у цій галузі досягнуто перш за все завдяки використанню молекулярної біології. Багато з помітних досягнень, які ми бачимо зараз у криміналістиці та біологічних науках, залежать від знань про структуру ДНК та геном людини.

Молекула ДНК зберігає притаманну їй індивідуальну специфічність, в будь-якій клітині організму, що містить ядро (є однаковою лише в монозиготних близнюків за умови відсутності мутацій) і незмінна протягом усього життя людини. Тому при проведенні ДНК-аналізу можна встановити певну кількість ознак, що дозволяють із високим ступенем вірогідності (99,9 %) встановити походження біологічних слідів людини від конкретної особи, а також біологічну спорідненість. Крім цього, метод ДНК-аналізу дозволяє встановлювати статеву належність об'єктів, що досліджуються.

На сьогоднішній день молекулярно-генетична ідентифікація являє собою принципово новий тип наукового знання, що відкриває надійні перспективи для вирішення ідентифікаційних задач у кримінальному процесі та розвитку доказової бази, і має низку переваг перед традиційними серологічними методами дослідження біологічних слідів людини, а саме:

- наявність молекули ДНК в кожній клітині організму людини, що містить ядро;
- підвищена стійкість структури молекули ДНК до дії фізико-хімічних чинників навколишнього середовища;
- відсутність впливу предмета-носія;
- можливість встановлення факту змішування біологічного матеріалу від двох та більше осіб;
- можливість дослідження мікрослідів;
- можливість диференціації змішаних слідів (наприклад, сперми та епітеліальних клітин потерпілої у розслідуванні злочинів при згвалтуваннях);
- високий ступінь ймовірності висновків щодо належності слідів певній особі;
- надійність і наочність висновку експерта при розгляді в суді.

Об'єктом молекулярно-генетичного дослідження може бути ДНК, отримана з крові, виділень (сперми, букального та іншого епітелію тощо), волосся (при наявності в ньому волосяної цибулини з піхвовими

оболонками), а також з фрагментів органів і тканин організму людини. Зрізане волосся, сеча та піт непридатні для дослідження даними методами, тому що не містять клітин з ядерною ДНК.

За допомогою сучасних наборів реагентів, можливе виділення ДНК з різних органів та тканин (кісток) людського організму (наприклад при виявленні розчленованих, скелетованих або обвуглених трупів), що дозволяє на даний час встановлювати генетичні ознаки кісток в 95% випадків.

На сьогоднішній день в Експертній службі МВС України апробована методика, що дозволяє при виявленні 2-5 та більше папілярних ліній, на яких не відобразилося окремих ознак, дослідити наявність епітеліальних клітин та встановити їх ДНК профіль [2, с. 45]. Цей метод дослідження дозволяє встановлювати ДНК-профіль слідів пальців рук після обробки об'єктів-слідоносіїв певними дактилоскопічними порошками (форсуночною сажею та окисом цинку, а також розчином чотирьохокису рутенію та ін.).

При проведенні судової молекулярно-генетичної експертизи широко використовують метод ДНК, заснований на вивченні індивідуалізуючих властивостей поліморфних локусів ДНК. Так, одним із напрямків використання аналізу поліморфізму мікросателітних послідовностей є вирішення питання щодо спірного походження дітей. Як правило, воно призначається у цивільних справах. Проте в експертній практиці зустрічаються випадки, коли необхідність визначення можливості походження дитини від конкретної особи виникає у зв'язку із злочинами.

До найбільш типових можна віднести такі ситуації:

- встановлення батьківства у випадках згвалтування, яке спричинило вагітність потерпілої (з наступними пологами або передчасним перериванням вагітності);
- встановлення материнства в експертизах у справах дітовбивства;
- визначення можливості походження дитини від конкретних осіб у випадку підміни, крадіжки дітей незалежно від часу скоєння злочину.

Необхідно відмітити, що поряд з традиційним методом дослідження ядерної ДНК також проводяться дослідження мітохондріальної ДНК, яка дозволяє вирішити завдання молекулярно-генетичної експертизи щодо встановлення біологічної спорідненості. Цінність даного методу полягає у його ефективності при дослідженні малої кількості деградованої ДНК, виділень та сильно пошкоджених об'єктів, дослідження яких традиційними методами є неможливим. Властивості мітохондріальної

ДНК дозволяють вирішувати питання родинної спорідненості, наприклад, між братом та сестрою, бабусею, рідними по материнській лінії. Такі дослідження ще з 2015 року проводять у відділі біологічних досліджень ДНДЕКЦ МВС України із застосуванням приладу, який дозволяє секвенувати (розділяти) повний мітохондріальний геном людини.

Чоловічий та жіночий каріотиби людини відрізняються між собою статевими хромосомами. Оскільки чоловічий каріотип людини має свою унікальну статеву Y-хромосому зі своїм індивідуальним набором алелів, то молекулярно-генетичне дослідження цієї хромосоми проводять для встановлення спорідненості по чоловічій лінії. Також типування Y-хромосоми може бути використане для специфічного типування «чоловічого» компоненту в «змішаних» слідах (наприклад при згвалтуваннях).

Індивідуальність і стійкість генетичних характеристик кожної особи сприяють не тільки подальшому розвитку методик ідентифікаційних досліджень, але і вирішенню інших завдань криміналістики та кримінально-процесуальної практики. Вони дозволяють удосконалювати практику криміналістичної реєстрації, узявши за основу принципи встановлення ДНК-профілів слідів, зразків осіб та розробки криміналістичних обліків.

Крім того, КПК України (ст. 69) регламентує, що експерт зобов'язаний забезпечити збереження об'єкта експертизи. У зв'язку із вказаним постає питання формування архіву ДНК-досліджень. ДНК-архів необхідний, перш за все, для проведення повторної експертизи надісланих для аналізу біологічних зразків. Особливої актуальності набуває архівування біологічного матеріалу у випадках кримінальних злочинів.

З метою підвищення ефективності використання результатів судової молекулярно-генетичної експертизи керівництвом МВС України та Генеральної прокуратури України в 2000 році було прийнято рішення про формування в ДНДЕКЦ МВС України криміналістичного банку даних результатів ДНК-аналізу за нерозкритими злочинами на статевому ґрунті (вбивства із згвалтуванням). На сьогодні в ДНДЕКЦ МВС України функціонує банк даних результатів ДНК-аналізу біоматеріалу, вилученого з місць нерозкритих злочинів, зразків підозрюваних/обвинувачених, а також біологічних зразків невстановлених тіл

загиблих, безвісти зниклих осіб та їх родичів з метою подальшої перевірки в автоматичному режимі та ідентифікації особи.

Автоматизований облік генетичних ознак людини призначений для:

- встановлення осіб, які залишили біологічні сліди, що вилучені за фактами вчинення нерозкритих злочинів;
- встановлення фактів залишення однією особою слідів біологічного походження при вчиненні різних злочинів;
- ідентифікації невпізнаних трупів;
- розшуку безвісти зниклих осіб.

Оперативно-пошукові колекції формуються з ДНК-профілів:

- осіб, які підозрюються або звинувачуються в учиненні злочинів, узятих під варту, засуджених у випадку їх добровільної згоди;
- біологічних слідів, вилучених при оглядах місць події, у тому числі за фактами безвісного зникнення осіб, проведення інших слідчих дій та оперативно-розшукових заходів;
- невпізнаних трупів;
- родичів безвісти зниклих осіб.

Молекулярно-генетичний аналіз ДНК – лише один з етапів ідентифікації, і для винесення остаточного результату необхідний статистичний аналіз одержаних даних, особливо важливий при збігу генотипів злочинця і підозрюваного, адже в цьому випадку йдеться деколи про людське життя. Для ймовірно-статистичної оцінки результатів ідентифікаційної значимості сукупності встановлених генетичних ознак необхідні величини частот їх зустрічаємості. На сьогодні саме цей метод дослідження є одним із найбільш перспективних напрямків розвитку судових експертиз, а його результати є достатньо надійним доказом причетності до злочину конкретної особи. Завдяки своїм унікальним можливостям молекулярно-генетичний аналіз ДНК став потужним інструментом у розслідуванні кримінальних проваджень.

Таким чином, ефективність позитивного вирішення кожного кримінального провадження по боротьбі зі злочинністю як на побутовому, так і на загальнодержавному рівні залежать від результативності роботи правоохоронних органів, підвищити яку можливо лише за умов постійної взаємодії та координації зусиль оперативних, слідчих підрозділів і експертної служби МВС України. Міжнародне співробітництво щодо обміну ДНК-профілями між європейськими країнами дозволить удосконалити міжнародне поліцейське співробітництво.

Список використаних джерел:

1. Перепечина И. ДНК-идентификация как новая отрасль криминалистической техники в контексте криминалистической дидактики. *Криминалистика и судебная экспертиология: наука, обучение, практика XI*: сб. науч. статей, г. Вильнюс, 2015. С. 284-292.
2. Петричук С.В. Особливості призначення та проведення молекулярно-генетичної експертизи. *Сучасні криміналістичні експертизи в розслідуванні злочинів* : матеріали кругл. столу, м. Київ, 25 лютого 2015 р. Київ, 2015. С. 45-48.

Караченцева Є.В.

студентка,

Донецький національний університет

КОМУНІКАТИВНІ ВІДНОСИНИ НА СТАДІЇ ДОСУДОВОГО СЛІДСТВА, МОВЛЕННЄВИЙ ВПЛИВ ТА МОВЛЕННЄВІ МАНІПУЛЯЦІЇ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ

Метою здійснення комунікації на етапі досудового слідства є отримання інформації, яка необхідна для розслідування справи, зокрема, з таких джерел, як допит свідків і допит підозрюваних у скоєнні злочину. Проблемним у юридичній науці залишається наявність мовленнєвого впливу та мовленнєвої маніпуляції за допомогою лінгвістичних та мовленнєвих засобів з боку органів дізнання та досудового слідства на показання свідків, підозрюваних потерпілих на стадії досудового розгляду справи.

Для висвітлення проблеми були досліджені роботи таких науковців: Л.В. Павліченко, О.М. Гончарової, Ю.В. Щипіцина, О.В. Оленюк, Т.В. Стасюк, В.В. Фунікової, А.С. Токарської, В. Пушкаш та інших.

Комунікативні відносини та етапі досудового розслідування передбачають можливість отримати якомога більше інформації від опитуваного про скоєний злочин або навіть, за можливості, примусити підозрюваного зробити зізнання у скоєнні злочину, встановити, чи є інформація, яку повідомляє опитуваний, правдивою, і в разі, коли повідомлена інформація не видається правдивою, сприяти тому, щоб опитуваний почав говорити правду [1, с. 152].

Яскравим проявом таких слідчих дій є використання під час допиту навідних запитань та застосування психологічного примусу за